

Les últimes lletres

DEL FERRER QUE VA VOLER SER MÉS LLEST QUE LA SIBIL·LA

VICENÇ PAGÈS

Carta a la reina d'Anglaterra

Ed. Empúries, Barcelona 1997

99 pàg.

Ni cent pàgines no ha necessitat Vicenç Pagès per passejar al llarg de mil anys de vida d'un ferrer nascut a la Cerdanya que accedeix a la immortalitat gràcies a un pacte amb el diable. Sota l'embolcall d'una faula i a través d'un gènere, l'epistolar, Pagès fa una reflexió intel·ligent sobre la immortalitat, desig inconquerit de l'home de tots els temps. I amb la reflexió ens relata tota una particular visió del món occidental, des de l'edat mitjana fins als nostres dies, de la mà d'un personatge obligadament i irònicament camaleònic i anònim, però immortal.

La història de Joan Ferrer, protagonista de la novel·la de Pagès, és paral·lela a la història de la Sibil·la de Cumas. El déu Apol·lo es va enamorar d'aquella profetessa de la mitologia grecoromana, i com a prova d'amor li va prometre que li concediria el desig que volgués. La Sibil·la va demanar-li la immortalitat, i la va obtenir. Aviat es va adonar que viuria sempre, però que el seu cos envelliria. Llavors Apol·lo li va oferir l'eterna joventut a canvi de la seva virginitat i ella s'hi va negar. I va començar a arrugar-se i a fer-se més vella. Any rere any i segle rere segle s'anava tornant més petita fins que va acabar esquistada com un insecte i tot el que li quedava de la seva antiga forma humana era la veu profètica. La van tancar en una gàbia i la van penjar en el temple d'Apol·lo a Cumas. Els nens s'acostaven a la gàbia i cridaven: «Sibil·la, què vols?» i ella, cansada de ser immortal, responia: «Vull morir!»

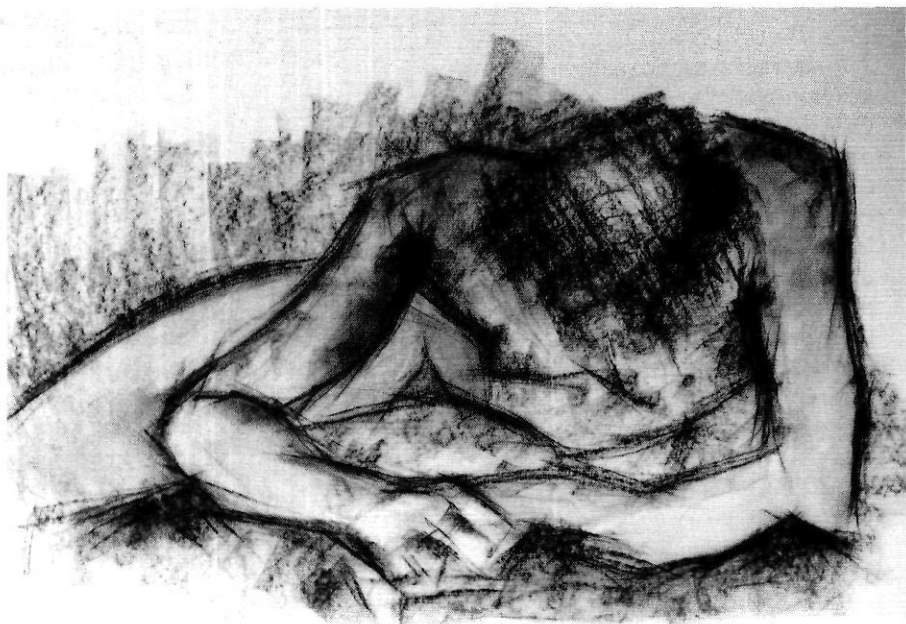
El ferrer de la novel·la de Pagès, que va néixer en plena edat mitjana, devia conèixer, ni que fos d'haver-la sentida explicar de viva veu, la faula de la Sibil·la que ens va transmetre el poeta llatí Ovidi, molt conegut en aquells temps. I el ferrer va voler ser més llest que la Sibil·la. I al diable que li ofería tres desitjos a canvi de la seva espasa, el ferrer li va demanar de ser immortal «però sense conèixer el dolor físic ni les xacres de la vellesa».

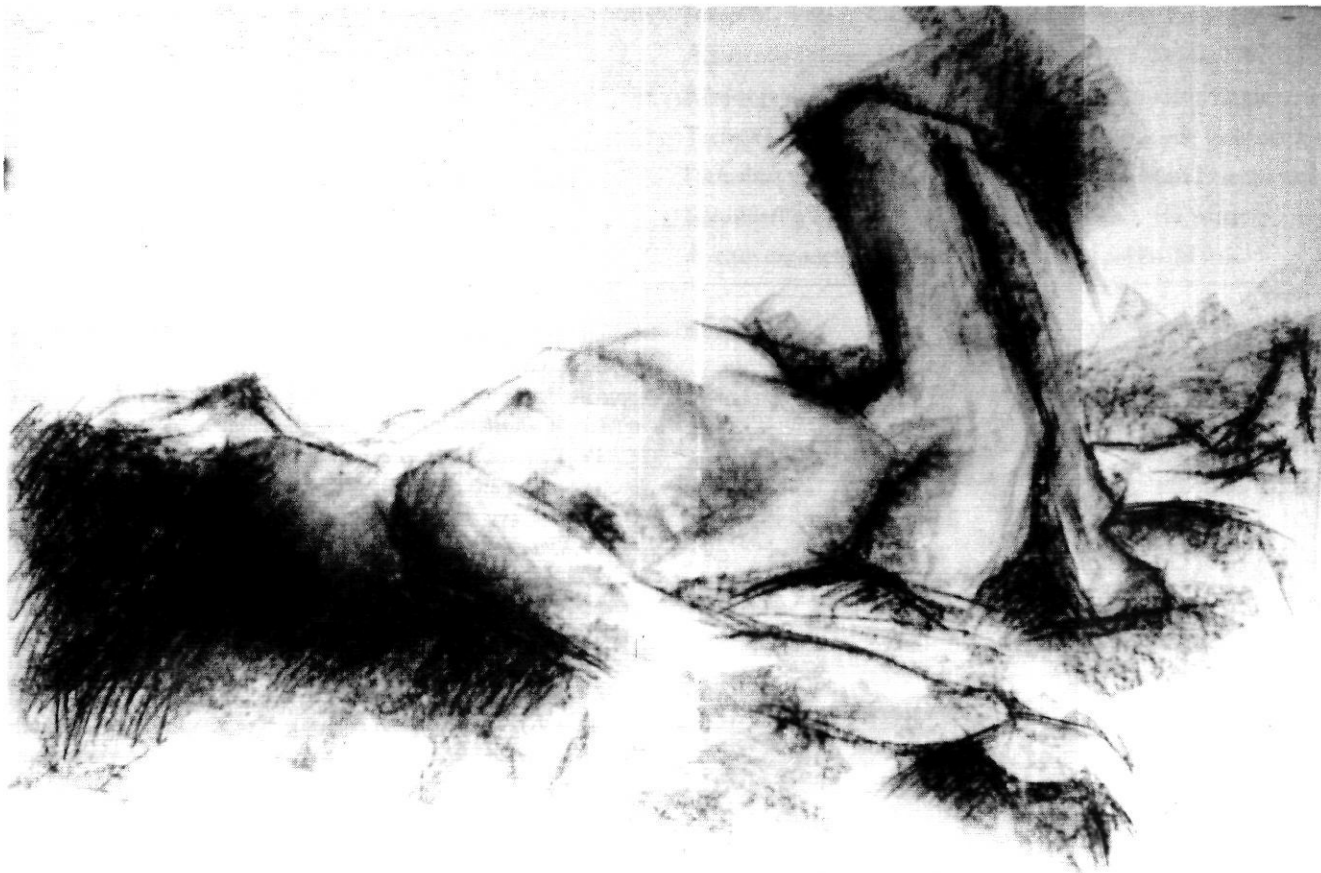
El ferrer de la Cerdanya va voler esmenar l'error de la Sibil·la. Però, tot i la guspira de lucidesa en la petició dels desitjos i tot i que aleshores no s'ho podia imaginar, indefectiblement Joan Ferrer acabarà fent el mateix clam que la Sibil·la, perquè la seva era una immortalitat anònima. Van passar molts segles sense que aquell viatge iniciàtic que havia començat l'any mil als Pirineus acabés ensenyant la veritat de la vida i de la mort al pobre ferrer. Va ser Greta Garbo, la verdadera immortal, qui va fer entendre al ferrer, quan ja havia viscut mil anys, la gran diferència entre la supervivència física i la immortalitat. I va ser la lectura atenta de l'obra de Sèneca, zelosament conservada pels monjos en els monestirs durant l'edat mitjana, i que no va arribar a les mans del nostre protagonista fins després de mil anys, la que va posar el colofó al seu aprenentatge vital, i li va fer pujar el darrer esglaó del seu coneixement.

La gran ironia final del pobre ferrer immortal, sense immortalitat, és que el seu clam en forma de carta l'acabarà convertint a l'autèntica immortalitat.

Amb aquesta novel·la que va guanyar el Premi de Narrativa Marià Vayreda de la Ciutat d'Olot l'any 1996, Vicenç Pagès, a través d'un estil àgil, fluid, ple d'una fina ironia, i a través d'un discurs ben travat i cíclic, demostra la seva habilitat per reflexionar sobre alguns moments clau de la història de la humanitat i sobre alguns dels grans temes que preocupen l'home en aquest tombant del segle XX i sempre.

Mariàngela Vilallonga

ALQUÍMIA DE LA FUSIÓ

J. N. SNTAEULÀLIA

Fusions. Comentaris de poesia catalana del segle XX

Edicions de la Magrana

Barcelona, 1997, 142 pàgines.

El primer assaig sobre poesia de l'escriptor de Banyoles J. N. Santaaulàlia es titulava *Qüestió de mots (del simbolisme a la poesia pura)* i tal com indica el títol tractava l'evolució de la poesia des del tombant del segle XIX fins al primer quart del XX. El seu segon assaig, publicat després d'una novel·la i un llibre de poemes, també tracta sobre poesia, però ho fa d'una manera sensiblement diferent.

A *Fusions* l'autor pren el concepte de fusió («poesia és unitat, fusió. Ja la mateixa paraula poètica té com a objectiu elemental anomenar les coses per dissoldre-les i aliar-les dins el grosol del poema») i l'aplica filtrat a través de quatre temes universals a un conjunt de poemes.

El primer tema, el fet amorós, tracta la plena fusió amorosa mitjançant poemes de Joan Vinyoli (*L'hort petit* i *El bany*) i Salvat Papasseit (*Sota el meu llavi el seu*), la disgregació ferrateriana com a succedani de la unió impossible (*Fill, El mutilat, Posseït*) i finalment la impossibilitat de la unió (*Cançó a Mahalta* de Màrius Torres). El segon tema, la mort com a força cohesiva, és presentat en tres variants: l'elegia clàssica (*Desolació* de Josep Carner), la projecció de la mort sobre un

mateix (*No tornis* de Joan Vinyoli, el poema XXV de *Final del laberint* de Salvador Espriu) i la mort com a força despersonalitzadora (cant V de *L'espai desert* de Pere Gimferrer). El tema de la memòria és presentat amb poemes de Joan Margarit (*Vaixells*) i Narcís Comadira (*Setembre*). El darrer tema és la fusió de l'home amb la terra, i inclou una anàlisi de *La Pàtria* d'Aribau i una petita digressió sobre la poesia oriental. L'autor, amb honestedat, dedica les últimes pàgines de l'assaig a la teoria contrària a la fusió, és a dir, a la insuficiència de la paraula per arribar a expressar la fusió (exemplificat amb *Exili* de Gimferrer).

Fusions. Comentaris de poesia catalana del segle XX és una obra que s'allunya de la història de la literatura i s'acosta a la crítica literària, per bé que n'obvia l'apartat terminològic que a vegades converteix un assaig sobre literatura en un discurs sobre el mètode que perd de vista l'objecte d'estudi: l'obra literària. J. N. Santaaulàlia no cau en cap moment en aquest parany i s'encara directament amb el text amb l'única finalitat de comprendre'l, la seva actitud és la d'un lector que llegeix simplement per gust. És per això que la tria de poemes, aparentment aleatòria, no ha d'espantar, és perfectament coherent amb la lectura que se'ns ofereix. *Fusions* es pot prendre com un model de lectura perquè l'autor interpreta i analitza els poemes amb gran agudesesa i intel·ligència, i s'expressa amb una claredat que fa que l'assaig sigui assequible i interessant a tots els nivells, des d'un primer acostament als textos fins a una lectura més crítica.

Jordi Cornellà Detrell

DIARI D'UN NÀUFRAG

GERARD BAGUÉ

La deriva dels grumolls

Ed. Llibres del Segle

Gaüses (Empordà), 1997, 127 pàgines.

Diari de la Bel

Divendres, 15 de maig

L'altre dia vaig parlar amb en Gerard Bagué per telèfon, per qüestions de feina: he dut el departament de premsa d'una orquestra i ell és el corresponsal d'El País. I reconec que té el seu morbo, parlar amb una persona que ignora que tens el seu llibre a la tauleta de nit amb l'objectiu (potser mai del tot honest: pel que sembla, ara el prestigi en la crítica literària s'assoleix a costa d'arrencar els ulls a qualsevol escriptor del que anomenaríem *less-sellers*, els «menys venuts», un terreny prou productiu si tenim en compte que els «fabricadors» d'aquest producte som la gran majoria d'escriptors i escriptores del món, de manera que els «professionals» de la Crítica, aquells que fan que l'antic ofici de portera recuperi el seu estatus de poder social, tenen la feina assegurada per la resta de la vida i més i tot) de disseccionar-lo,

examinar-lo, posar-lo damunt la taula de treball i elaborar una hipòtesi (ço és, un judici) amb les vísceres de la història i, si de «professionalitat» es tracta, del mateix autor i tot, no és pas una qüestió de «justícia» sinó de «professionalitat».

Però aquest no és, precisament, el meu estil, perquè jo sóc professional, però de l'*amateurisme*, com la majoria d'escriptors i escriptores que poblen aquest planeta, com, per exemple, el mateix Gerard Bagué. I no és pas qüestió de solidaritat: *La deriva dels grumolls* s'inscriu en l'encara jove tradició literària de la novel·la negra en català que va iniciar el gran Jaume Fuster. El relat, a banda dels personatges decadents i, alguns, típics d'aquestes històries, com l'estudiantet gandul, el poli masclista i greixós, el borratxo de bon cor i un detectiu xuloputes que s'ho fa, és clar, amb la clienta rossa i rica (que per més inri es diu Rosaura) que té una filla okupa i un marit expolític del psoe, de sobrenom popular «el gran follador pelut» (coi, no sé de què em sona, això...), al costat de tots aquests al·licients, deia, un d'afegit: el morbo de tot plegat és que passa a Girona, al barri vell. I el cas és que jo penso, coneixent com conec aquesta ciutat, que aquesta història que explica en Bagué no seria pas estrany que fos certa. A més, queda clar que el tiu hi toca quan fa que el seu personatge més desemparat, en Gregori, desenvolupi una teoria sobre les obscenes relacions que mantenen el *Gran Germà* i la *Gran Mare dels Ous*, "La Caixa".

Tot i així, hi ha una història que queda amputada, estroncada, que l'autor hauria d'haver desenvolupat més si la volia incloure en el llibre o eliminar-la de soca-rel. És la d'un científic, en Balastegui, presumptament guillat i veí d'en Gregori. De totes maneres, el llibre conserva el seu interès i crec que estaria bé regalar-lo amb les guies turístiques de la ciutat: davant tot aquest immens aparador que és la immortalíssima Girona, hi ha un costat negre i obscur que Gerard Bagué ha sabut intuir i retratar perfectament. I dic «intuir» perquè qui arriba al coneixement d'aquesta Girona de les profunditats abissals no en torna mai...

Bé, o això és el que jo penso, al cap i a la fi, només sóc una escriptoreta més en una llarga i interminable llista de noms susceptibles de ser públicament esventrats.

Bel Bosck

Josep M. Peláez Cano, il·lustrador d'aquests Fulls, nasqué a Alhucemas (Marroc) el 17 de setembre de 1955. Des de 1957 viu a Riba-roja del Túria (València). Va cursar estudis d'Enginyeria Tècnica i de Belles Arts a la Universitat Politècnica de València. En l'actualitat és professor de dibuix i teoria del dibuix en Ensenyament Secundari a l'Institut de l'Eliana (València). Ha participat en diverses exposicions col·lectives a València i pobles del País.

ELS HAIKÚS DE MAREA BAIXA

Jordi PAGÈS - Josep N. SANTAELÀLIA.
Marea Baixa (Haikús de primavera i d'estiu).
Edicions de La Magrana,
Barcelona, 1997. 140 pàg.

Jordi Pagès i J. N. Santaaulàlia ens presenten una selecció d'haikús traduïts al català des de l'original japonès. La majoria són dels quatre grans mestres de l'haikú, Basho, Buson, Issa i Shiki. Aquestes breus composicions poètiques, tres versos de 5-7-5 síl·labes, solen tenir unes normes temàtiques de composició, una de les quals és la referència a les estacions de l'any. L'aplec traduït són haikús de primavera i estiu, i es presenten amb el títol de *Marea Baixa*, molt ben editats per Edicions de la Magrana, i acompanyant l'original japonès en *romaji* també els tenim escrits, en una expressiva mostra de cal·ligrafia japonesa, per Harumi Saito. Són tres elements, cal·ligrafia, text original i traducció, que fan de *Marea Baixa* un petit llibre de culte, a un preu mòdic, i una finestra oberta al seductor paisatge ple del misteri de l'enigma oriental. La breu introducció de J. N. Santaaulàlia és d'un interès viu i precís. Un llibre molt oportú i d'una gran bellesa visual i poètica.

De la comparació de la lectura de l'original japonès amb la traducció catalana es desprèn un notable grau de fidelitat semàntica, una precisa coincidència dels mots catalans amb el sentit originari, cosa remarcable, ateses les característiques de la llengua japonesa, sempre difícil de traduir a les llengües romàniques. En l'aspecte morfològic, el japonès presenta unes peculiaritats que obliguen el traductor a fer autèntiques filigranes. I si es vol mantenir la mètrica, tot i que es faci adaptant-la al model català de 4-6-4 síl·labes, és una dificultat més. L'ordre sintàctic de la llengua és, potser encara més que el morfològic, un escull que posa a prova l'art del traductor més avesat. Si l'absència d'articles o de marques de gènere o nombre es poden suplir amb una certa mecànica del sentit comú i la competència lingüística del traductor, determinar l'ordre sintàctic dels tres versos porta a un ampli ventall de possibilitats. Comparant la traducció d'un mateix haikú fet per diversos traductors es pot arribar a una infinitat de resultats, sense que puguem dir que no hi hagi una base que justifiqui la tria feta per cada traductor. Fins i tot des de l'original japonès es presenten interpretacions divergents per als lectors japonesos. I és molt freqüent que els haikús s'acompanyin d'un comentari que ens il·lustri en la interpretació, les possibles

variants, i el sentit final del poema. Els haikús de *Marea Baixa* no són comentats, fet que és, al nostre parer, l'única mancança d'aquesta edició. Volem dir amb tot això que l'empresa en què s'han embarcat J. N. Santaaulàlia i Jordi Pagès és d'una gran complexitat. I els resultats són excel·lents, si se'ns permet de fer-ne una valoració a quatre mans, com a conclusió del comentari.

I ara uns mots finals per encoratjar-los a continuar en aquesta línia de treball pacient i rigorós. Tot i alguns precedents il·lustres, i malgrat la pràctica que molts poetes catalans han fet de l'haikú i de la tanka, estem mancats de la traducció, a partir dels textos originals, dels grans poetes japonesos. De fet, la literatura japonesa és un terreny verge, atès que amb la novel·la passa exactament el mateix: no tenim res... o quasi res. Només les grans cultures, molt especialment l'anglosaxona, es poden permetre aquests luxes. I a ella hem de recórrer de forma inexorable els qui ens interessem per les lletres del país del Sol Naixent. Per tot plegat hem de felicitar la parella de traductors d'aquests haikús de primavera i estiu, mentre els suggerim tancar el cicle anual amb una mostra d'haikús de tardor i hivern. Seria un senyal de continuïtat, cosa que aportaria riquesa i una saludable normalitat al nostre panorama literari.

Sachiko Toraiwa
Joaquim Pijoan

MARQUES DE BIBLIOTECA

AMB LA SEVA HABILITAT ARTÍSTICA, amb el seu traç àgil i amb evident agudeses psicològica, la dissenyadora i escriptora Teresa Costa i Gramunt va compondre l'any 1989 el meu ex-libris. Coneixedora del meu tarannà i de la meua dedicació a la Filologia Clàssica va voler que el tema central de la composició fos la figura d'una dama romana, aureolada amb el meu nom i cognoms, acompanyats d'un discret branquilló d'olivera, l'arbre de la deessa Atena, símbol de pau i element important en les cerimònies lustrals dels romans. Unes amables paraules de la mateixa dissenyadora em van justificar els motius de la seva inspiració:

«Trobem en la composició una figura femenina que representa una dama romana i que ens recorda el traç

dels dibuixos i pintures de l'època. D'alguna manera vol simbolitzar la condició senyorívola d'una dona culta i en la qual la Dolors es pot identificar. Ella estima el llatí, la llengua per excel·lència... Ambdues dames poden comunicar-se amb el mateix esperit, ja que la llengua n'és l'expressió més pregona. Com dins d'una moneda de metall preciós pot recobrar un valor universal que els segles, la cultura i la història hauran d'agrair». Els mots llatins *non multa, sed multum* intenten palesar que en la vida el que compta no és la quantitat, sinó la qualitat. Ens recorden els mots de Plini referits a la lectura: *multum legendum, est, non multa* «cal llegir molt, però no moltes coses».

DOLORS CONDOM I GRATACÓS
Catedràtica de Llatí